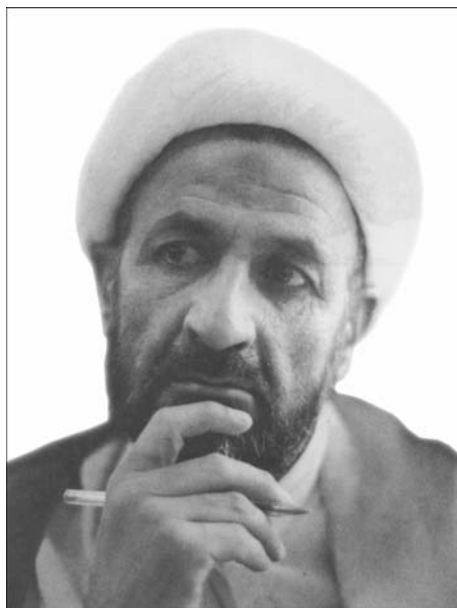

نگذارید چهره‌ی شهید گرانقدری مثل شهید قدوسی در زیر غبار فراموشی‌ها پنهان بماند.
متأسفانه من می‌بینم که از شهید قدوسی یاد زیادی نمی‌شود. مقام معظم رهبری

تندیس درایت و تعهد

یادی از شهید آیت‌الله قدوسی

زینب سادات میری

◆ مقدمه

تاریخ انقلاب اسلامی یادآور رادمردی‌های شخصیت‌هایی است که قهرمانان نبرد نور با ظلمت بودند. از آن میان چهره‌ی مبارزی نستوه، در قامت عالمی فرهیخته و زاهدی وارسته، درخششی دیگر دارد.

آیت‌الله شیخ علی قدوسی، در سال ۱۳۰۶ ه. ش در بیت ملا احمد قدوسی در شهر نهاوند

متولد شد. دوران کودکی را در دامان مادری پرهیزکار سپری نمود و پس از پایان تحصیلات ابتدایی و راهنمایی به منظور فراگیری علوم اسلامی و طی مدارج بالای علمی در سال ۱۳۲۱ ه.ش، رهسپار حوزه‌ی علمیه‌ی قم گردید.^۱

در همان ابتدای ورود، مورد لطف و عنایت آیت‌الله صدر که با پدرش آشنا بود، قرار گرفت و در مدرسه‌ی فیضیه سکنی گزید.

با وجود مشکلات فراوان و شرایط ناهموار زندگی در حوزه‌های آن زمان، با پشتکار و مشقت بسیار، تمام همت و توان خود را صرف تحصیل و تهذیب نفس نمود. پس از طی مراحل مقدماتی و دوره‌ی سطح، فقه و اصول را نزد آیت‌الله بروجردی و امام خمینی فراگرفت و در سال ۱۳۴۱ به درجه‌ی اجتهاد نائل شد. هیأت، فلسفه و عرفان را نزد استاد فرزانه‌اش علامه طباطبایی تلمذ نمود و با توجه به ارتباط نزدیک خانوادگی^۲، با مشرب فلسفی و عرفانی استاد آشنا شد و از

(نمونه‌ای از تقریرات درس خارج امام خمینی توسط شهید قدوسی)

۱. نقل شده در زمانی که آیت‌الله قدوسی هنوز تصمیمی برای فراگیری علوم اسلامی نداشت، روحانی مبارزی به نام شیخ خطیب که در زندان ستم‌شاهی مورد آزار و شکنجه قرار گرفته بود، برای تبلیغ معارف اسلامی به نهاوند آمد و در یکی از سخنرانی‌هایش اظهار داشت: دیشب خواب دیدم پیغمبر اکرم (ص) را که با دست مبارک خود عمامه بر سر پسر کوچک حضرت آقا (اشاره به آخوند ملا احمد قدوسی) گذاشت. اگر چنین پسری دارد و در مسجد می‌باشد او را به من نشان دهید. علی را به شیخ معرفی کردند. وی پس از ختم جلسه، او را در آغوش گرفت و گفت: بدان که مقامی عالی در انتظار توست. عدالت در خون؛ یادواره دومین سنگر فقاهت و قضاوت، سازمان تبلیغات اسلامی، تهران: بی‌تا. ص ۲۳ و ۲۴.
۲. شهید قدوسی داماد علامه طباطبایی بود.

محضرش بهره‌های فراوان برد.

◆ فعالیت‌های سیاسی - اجتماعی

الف. پیش از انقلاب

آیت‌الله قدوسی از بینش سیاسی عمیقی برخوردار بود و فعالیت‌های سیاسی خود را قبل از نهضت تاریخی امام خمینی با مخالفت و مبارزه علیه حزب توده آغاز کرده بود.

به دنبال رحلت آیت‌الله بروجردی، همراه با دیگر همفکرانش، هیأت مدرسین حوزه را به منظور تنظیم فعالیت‌های فرهنگی و اصلاح امور حوزه پی‌ریزی کردند.

با شروع نهضت امام، این هیأت فعالیت‌های جدیدی را آغاز نمود و مبارزات سیاسی - اجتماعی آن، در قالب انتشار جزوه، اعلامیه و سخنرانی‌های روشنگرانه، استمرار یافت.

در پی تبعید امام خمینی (ره) به جرم سخنرانی ضد استبدادی و ضد استعماری در ۴ آبان ۱۳۴۳، برنامه‌ها و فعالیت‌های سیاسی هیأت مدرسین شدت بیشتری به خود گرفت. با کشف اساسنامه‌ی هیأت مدرسین (که در آن ارکان هیأت و وظایف اعضای آن مشخص شده بود) توسط ساواک، اعضای آن از جمله آیت‌الله قدوسی، شناسایی و دستگیر شدند.^۱

(استنباح یکی از رسائل علامه طباطبائی توسط شهید قدوسی)

۱. یاران امام به روایت اسناد ساواک؛ شهید آیت‌الله قدوسی (کتاب بیست و چهارم)، مرکز بررسی اسناد تاریخی

بازرسی هیئت منصفه ۱۸ مرداد ۱۳۹۵ بخانه ۵۵ زره لاله
 هیئت منصفه مندرج الذکر در تاریخ ۱۸ مرداد ۱۳۹۵ متعین گردید
 زنده در بازگشت از راه
 ۴۵/۳/۱۸

از شعبه (۷) بازرسی دادستانی ارتش
 شماره ۳۱۷۹۳
 ۴۵/۳/۲۱
 ستاد بزرگ ارتش
 اداره دادرسی ارتش
 تیسلا ریاست سازمان اطلاعات و امنیت کشور
 بازگشت بشماره ۲۱۸/۲۲۲۹ - ۴۵/۳/۱۸
 در بدو غیرنظامی علی فرزنده احمد شهرت قدوسی شهانندی
 به اتهام اقدام بر ضد امنیت داخلی سلطنت
 در تاریخ ۴۵/۳/۱۹ قرار بازداشت موقت صادر گردیده است.
 تخمین همین پرونده مقرر فرمایند قرار سازنده را رسانیده و پرونده را
 تکمیل آماده دهند.
 رئیس شعبه (۷) بازرسی دادستانی ارتش
 سرهنگ ستاد اطلاعات
 مهر ۱۳۹۵
 ۱- ریاست زندان قبل قلعه جهت اطلاع و بازداشت متهم
 ۲- دایره آمار و اجرائیات و بررسی قوانین دادستانی ارتش

مجرمانه
 فرزندان فرقه
 ۱۱۳
 ۴۵/۳/۲۲
 معصومیت کامل از ۱۳۰۰
 (نرس ۳۱۸)
 در بدو از تیزبینی علی زنده (فرزند شهانندی)
 ۲۱۷۹۳
 ۴۵/۳/۲۱
 ۴۵/۳/۲۱
 قرار نامه صادر
 غیر نظامی با شعبه اول ارتش
 گردیده در این استناداً جهت معرکه
 رئیس ارتش و فرمان فرما قلعه سرور
 مهر ۱۳۹۵

در تاریخ ۴۵/۳/۱۸، قرار بازداشت موقت ایشان به اتهام اقدام علیه امنیت ملی صادر گردید. ساواک با بازجویی‌های مکرر درصدد آن بود که در جریان کامل فعالیت‌های این تشکیلات قرار گیرد ولی آیت‌الله قدوسی با ذکاوت و تیزبینی خاص خود، فعالیت‌های هیأت مدرسین را فقط محدود به اصلاح امور حوزه و تدوین کتب درسی آن جلوه داد. در نهایت، اداره‌ی

دادرسی ارتش به دلیل عدم دسترسی به مدارک کافی، قرار منع پیگرد وی را صادر نمود.^۱ در سال‌های تبعید امام خمینی، آیت‌الله قدوسی همراه با دیگر شاگردان امام در ترویج و تبلیغ مرام و مسلک مراد خویش در میان جوانان تلاش زیادی کرد؛ از جمله، نامش در کنار اسامی امضا کنندگان برخی از نامه‌هایی که به منظور ترویج مقام و منزلت امام تنظیم می‌شد، دیده می‌شود.^۲

آیت‌الله قدوسی طی سخنرانی‌هایی در شهرستان نهاوند، فتاوی امام خمینی را نقل می‌کرد. اما رفتار او چنان حساب شده و دقیق بود که کوچک‌ترین مدرکی از خود بر جای نمی‌گذاشت و مقاصد ساواک را خنثی می‌نمود. تا جایی که رئیس وقت ساواک به ایشان گفته بود: «من تمام پرونده‌ی شما را خواندم چیزی در آن نیست ولی در آن نوشته شده است که آدم بسیار زرنگی است».^۳

از دیگر فعالیت‌های ایشان، پشتیبانی از خانواده‌های زندانیان سیاسی بود که در نهایت خلوص نیت صورت می‌گرفت.

مدرسه‌ی حقانی

اقدام زیربنایی آیت‌الله قدوسی، تأسیس مدرسه‌ی حقانی با همراهی آیت‌الله دکتر بهشتی بود که خود نیز مدیریت آن را عهده‌دار شد. مدرسه‌ای که هدف آن در کنار آموزش دین و معارف اسلامی، تربیت عالمانی آگاه و پرهیزکار به منظور پرورش مدیرانی متعهد، برای آینده‌ی نهضت امام خمینی بود.

۱. همان، ص ۱۰۵.

۲. سید حمید روحانی، نهضت امام خمینی، عروج، تهران: ۱۳۸۱. دفتر دوم، ص ۵۷ و ۸۱۷.

۳. محمد حسین قدوسی، پارسای پرتلاش، سازمان تبلیغات اسلامی، تهران: بی‌تا. ص ۹۷.

از این رو، آیت‌الله قدوسی در پذیرش طلبه بسیار حساس و نکته‌سنج بود و علاوه بر ویژگی‌های علمی و اخلاقی، جهت‌گیری‌های سیاسی و اعتقادی داوطلبان را نیز مورد کاوش قرار می‌داد و طبق گزارش ساواک، یکی از شرایط لازم برای داوطلبان تحصیل در مدرسه‌ی حقانی، جانبداری و گرایش به امام خمینی بود.

شهید قدوسی، مدرسه‌ی حقانی را در روزهای تعطیل حتی پنج شنبه‌ها و بسیاری از اعیاد نیز، تعطیل نمی‌کرد اما در مواردی که نقشی در مبارزات ضد طاغوتی داشت مانند روز شهادت آیت‌الله سعیدی به دست دژخیمان شاه، مدرسه را تعطیل می‌نمود.^۱

او با همکاری شهید بهشتی، اساس مدرسه را متفاوت از دیگر مدارس علمیه طرح‌ریزی کرد و با استفاده از روش‌های نوین آموزشی و افزودن دروس جدیدی به دروس معمول حوزه، چون زبان، ریاضیات، روان‌شناسی و... و نیز تغییر متون درسی،

۱. عدالت در خون، ص ۱۰۲.

◆

آنچه که ارزش دارد، علم همراه با تقوی است، آن علمی ارزش دارد که با تهذیب نفس همراه باشد... آن عالمی که در اسلام به آن اهمیت می‌دهند، عالم ربانی است. آن عالمی که خواب و نفس کشیدنش عبادت است، عالم موحد متقی است.

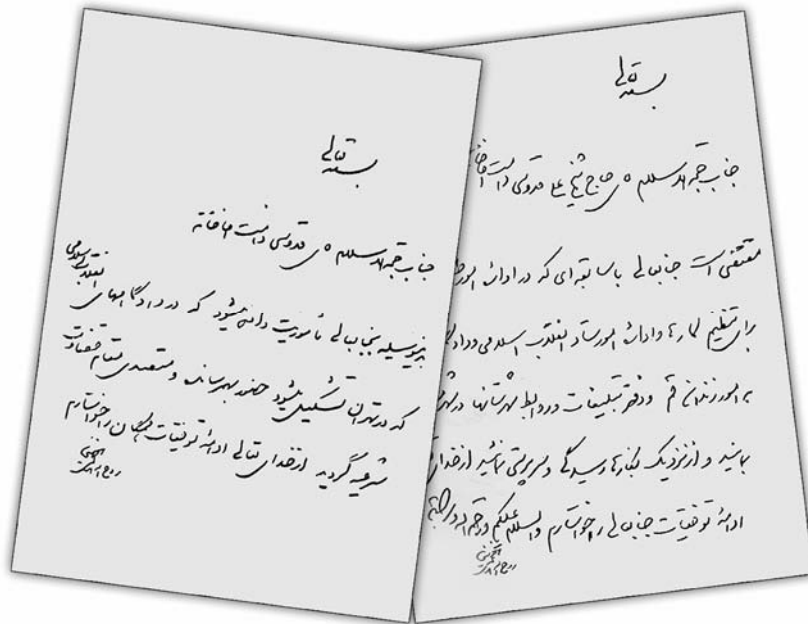

تلاش نمودند تا عالمانی متعهد و آگاه پرورش دهند.^۱

آیت‌الله قدوسی در پرورش زنان مبلغ و ترویج ارزش‌های اسلامی در میان آنان نیز، کوشا بود و با تأسیس «مکتب توحید» در سال ۱۳۵۲، زمینه‌ی تحصیل برای زنان و ورود آنان به مسائل اجتماعی را فراهم ساخت.^۲

ب. پس از انقلاب

در روزهای نخست پیروزی انقلاب اسلامی، آیت‌الله قدوسی در جامعه‌ی مدرسین فعالیت می‌نمود. سپس به فرمان امام متصدی مقام قضاوت در دادگاه‌های انقلاب اسلامی گردید.

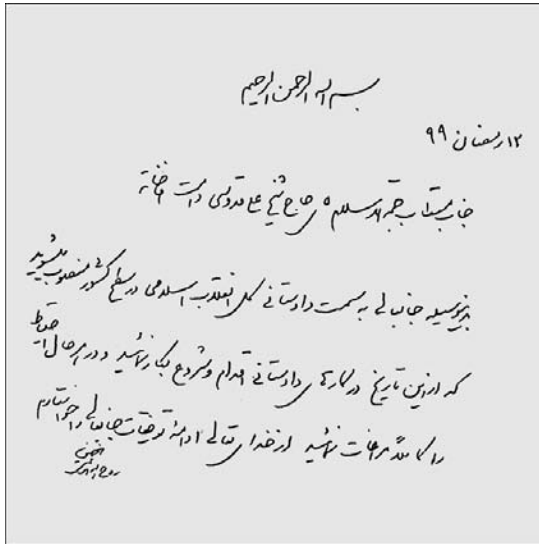

۱. بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، حضور موفق شاگردان مدرسه‌ی حقانی در سطوح عالی مدیریتی نظام، شاهدی

بر موفقیت شهید قدوسی در مدیریت همه‌جانبه‌ی مدرسه‌ی حقانی است.

۲. یاران امام به روایت اسناد ساواک، ص ۱۵.

۱۱ روز پس از صدور این حکم، طی حکم جدیدی از جانب امام به عنوان مأمور اداری امور ستاد انقلاب اسلامی و دادگاه‌ها و رسیدگی به امور زندان قم تعیین شد.

تا اینکه در تاریخ ۱۳۵۸/۵/۱۵، به درخواست مسئولین و فرمان مستقیم امام خمینی، به عنوان دادستان کل انقلاب اسلامی منصوب شد.^۱

قاطعیت و سرعت عمل شهید قدوسی موجب گشت تا بسیاری از پایگاه‌های گروهک‌های ضد انقلاب، شناسایی و سرکوب گردد.

همچنین، توقیف نشریات مبتذل و

متلاشی نمودن گروهک فرقان، از جمله اقدامات ایشان بود.

یکی از ویژگی‌های مدیریتی شهید قدوسی، اجتناب از اعمال خودسرانه و پرهیز از اقدامات تفرقه‌افکن بود و همواره بر ارزش وحدت فکری و مشورت در حکومت اسلامی اهتمام می‌ورزید. از این رو، هرچند برای مقابله با منافقان، شیوه‌ی خاصی را در نظر داشت، اما به دلیل مخالفت برخی از مسئولان، از آن روش دست کشید و در این باره گفت:

بنده در عین حالی که اگر به طرز فکر خودمان عمل می‌کردیم، شاید همه‌ی اینها

[گروهک‌ها و عناصر ضد انقلاب] دستگیر می‌شدند، اما معتقدم نتیجه‌ای که وحدت فکری

برای انقلاب دارد، خیلی عمیق‌تر است.^۲

◆ در نگاه یاران

حضرت آیت‌الله خامنه‌ای: یک روحانی با صفای خالصی بود که من گمان می‌کنم مهم‌ترین ویژگی او که شهید بهشتی را هم علاقه‌مند کرده بود - که می‌توانم بگویم شهید بهشتی یک نوع ارادت خاصی به ایشان داشت - همین صداقت و صافی و صفای این مرد بود.^۱

شهید محراب آیت‌الله صدوقی در پیامی از آن شهید با عنوان «یکی از مقاوم‌ترین چهره‌های ارزنده‌ی اسلامی که عمرش را در راه خدمت به اسلام و مسلمین و علم و دانش و تربیت شاگردانی ارزنده سپری ساخت»^۲، یاد نمود.

آیت‌الله جنتی: در مدیریت زبانزد بود. قریب ۱۵ سال، مدرسه‌ی حقانی را اداره کرد در این مدت بحران‌های مختلف پیش آمد... اما او همه را به آرامی گذراند و مدرسه را بدون تلاطم به پیش برد.^۳

ایشان پس از شهادت آیت‌الله بهشتی گفته بود: چون امام به من دستور داده است از خودم حفاظت کنم، می‌ترسم که اگر حفاظت نکنم و کشته شوم در مخالفت فرمان ولی فقیه کشته شوم و بروم به جهنم.

آیت‌الله احمدی میانجی: وقتی که تصمیم می‌گرفت یک کاری را بکند، تصمیم ایشان تصمیم قاطعی بود و از آن افرادی نبود که سست بشود... در بین رفقا هم معروف بود که ایشان

۱. یادنامه‌ی شهید آیت‌الله قدوسی، به قلم جمعی از دانشمندان و شاگردان شهید قدوسی، شفق، قم: ۱۳۶۳. ص ۱۵۳.

۲. همان، ص ۱۸.

۳. همان، ص ۱۸۷.

حرفش یکی است.^۱

آیت‌الله محمدی گیلانی: ثمره‌ی فعالیت آقای قدوسی در این مدرسه [حقانی]، این شد که امروز آنهایی که در آن مدرسه تربیت شده‌اند بحمدالله باید گفت که اکثریت آنها افرادی هستند زنده... و فرزندان امین، متدین و متشرعی هستند که از ثمرات پربهای عمر مرحوم آقای قدوسی به شمار می‌روند.^۲

یکی از شاگردان شهید با اشاره به ولایت‌مداری وی می‌گوید:

ایشان پس از شهادت آیت‌الله بهشتی گفته بود: چون امام به من دستور داده است از خودم حفاظت کنم، می‌ترسم که اگر حفاظت نکنم و کشته شوم در مخالفت فرمان ولی فقیه کشته شوم و بروم به جهنم.^۳

◆ عروج

در ۱۶ دی ماه ۱۳۵۹، فرزند ارشد ایشان محمدحسن قدوسی (یکی از مؤسسين انجمن اسلامی دانشگاه مشهد)، به دست نیروهای بعثی، شهید شد^۴ و کمتر از ۸ ماه بعد، در ساعت ۲۰:۳۰ روز شنبه ۱۴ شهریور ۱۳۶۰، آیت‌الله علی قدوسی، دادستان پرتلاش انقلاب، با آتش کینه‌ی منافقان کوردل، به شهادت رسید.

امام خمینی، به مناسبت شهادت آن عالم پرهیزکار، پیامی صادر نمود که در آن آمده است:

۱. همان، ص ۵۰.

۲. عدالت در خون، ص ۸۵-۸۶.

۳. همان، ص ۸۵-۸۶.

۴. آیت‌الله خامنه‌ای درباره‌ی عکس‌العمل آیت‌الله قدوسی در جریان شهادت فرزندش می‌گوید: «آنجا من صلاحیت قدوسی را یک بار دیگر دیدم... بسیار مرد قوی و پولادین و تأثیرناپذیری بود و دیدم که راضی است به رضای خدا، با آنکه به این پسر که پسر بزرگش بود، فوق العاده علاقه داشت و واقعا پسر دوست داشتنی و خوبی بود. (یادنامه‌ی شهید آیت‌الله قدوسی، ص ۱۵۹).

